

Fai 'e 'Eletā
Kim B. Clark

'O e Kau
Fitungofulú

Mamata ki he Palōfita 'a e 'Otuá

I hoku ta'u 11, na'á ku tokoni ki hoku uōtí ke langa ha fale fo'ou 'o e Siasí. Na'e tokoni e kāingalotú ke langa ia he kuonga ko iá—'o tuki e fa'ó, vali e falé, mo fai e ngaahi ngāue kehekehe kotoa pē.

I he'eku fanongo pē ko Palesiteni Tēvita O. Makei (1873–1970) te ne fakatapui e falé, na'á ku faka'amu ke u 'i ai. Na'e fakangofua 'e he'eku ongomātu'á ke u 'alu. Ne u 'alu pongipongia pē 'o tangutu 'i he 'otu mu'á.

'Oku ou manatu ki he'eku mamata kia Palesiteni Makeí. Na'á ku mamata ki he anga 'ene tu'ú, ko 'ene lea ki he kakaí, mo 'ene tō'onga ki he kakaí. Na'e lanu pulū vaivai hono kano'imatá pea na'e lanu hinehina hono lou'ulú. Na'á ne *fōtunga* 'o hangē pē ha palōfitá. Ko e taimi ne u fanongo ai ki he'ene leá mo fakahoko 'a e lotu fakatapuí, na'á ku 'ilo'i 'i hoku lotó ko e palōfita 'eni 'o e 'Otuá.

Ne u ma'u ha ongo mālohi fakalaumālie mei he Tamai Hēvaní: "Ko 'Eku palōfitá 'eni." Na'e folofola mai 'e he Tamai Hēvaní kiate au 'o fakafou 'i he Laumālie Mā'oni'oni ko Palesiteni Makeí ko *'Ene* palōfita ia.

I he'eku 'ilo'i pē ko Palesiteni Makeí ko ha palōfita ia 'o e 'Otuá, na'á ku 'ilo'i leva na'e mo'oni e Siasí pea na'e hoko 'a Siosefa Sāmita ko ha palōfita. Na'a ku 'ilo'i na'e mo'oni e Tohi 'a Molomoná mo hono Fakafoki Mai 'o e ongoongolelé. Ne u toe 'ilo'i foki ko e kau palōfita kotoa pē, mea Siosefa Sāmita kia Tēvita O. Makeí, na'a nau hoko mo kinautolu ko e kau palōfita 'o e 'Otuá.

Ko e taimi kotoa pē 'oku ui ai ha palōfita fo'ou 'i he taimí ni, 'oku ou kei ma'u pē 'a e ongo tatau: "Ko 'Eku palōfitá 'eni." Na'e kamata kotoa 'eni 'i he'eku kei síí. ■

Na'e hoko 'a Palesiteni Tēvita O. Makei ko e Palesiteni hono hiva ia 'o e Siasí pea na'á ne ngāue mei he 1951 ki he 1970.